

MÜLTECİ HAKLARI VE MÜLTECİLERE YÖNELİK AYRIMCILIKLA MÜCADELE

Ülkelerindeki ağır insan hakları ihlalleri, savaş, yoksulluk gibi çeşitli nedenlerle milyonlarca insan kendi doğduğu toprakları terk etmek zorunda kalıyor. Hayatta kalabilmek için başka ülkelere göç etmek zorunda kalan insanlar kalıcı bir çözüm bulunana kadar yıllarca birçok sınırı aşmak zorunda kalıyor. Birleşmiş Milletler yetkililerine göre 1994 Ruanda soykırımından bu yana en büyük göç dalgası ve insani kriz ile karşı karşıyayız.¹

Nisan 2011 tarihinden bu yana Suriye’de devam eden çatışma ortamı nedeni ile son 20 yılın en büyük göç hareketine tanıklık ediyoruz. Suriye nüfusunun çok büyük bölümü hem ülke içinde göç etmek zorunda kalmış hem de Suriye’nin komşu ülkeleri olan Türkiye, Lübnan, Irak, Ürdün gibi ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’nin 14 Ocak 2015 verilerine göre 3,8 milyon kişi Suriye’den ayrılarak başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Bunların 1 milyon 622 bini Türkiye, 1 milyon 160 bini Lübnan, 622 bini Ürdün, 230 bini Irak, 136 bini de Mısır’a sığınmıştır.²

“Uluslararası toplumun Suriyeli mülteci³ krizine verdiği yanıt, mültecilerin büyük bir bölümünün güvenlik ve koruma bulma umudunun zalimce kendilerinden esirgendiği açık bir başarısızlık oldu. Suriyeli mülteci krizi, dünyanın son 20 yılda tanık olduğu en ağır mülteci krizi haline geldi. Buna rağmen, 2014 yılı sonu itibariyle, BM’nin bölgesel mülteci müdahale planının yalnızca % 51’lik bir bölümüne mali destek sağlanmış durumda ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile diğer varlıklı ülkeler, mültecilerin AB topraklarına girişleri engellemeye devam ediyorlar”⁴.

Suriye’den farklı ülkelere kaçan 3,8 milyon mültecinin %48,8’ini erkek ve oğlan çocukları, %51,2’sini kadın ve kız çocukları oluşturmaktadır.⁵ Yine UNHCR verilerine göre 3,8 milyonluk mülteci nüfusun %52,1’lik çoğunluğu çocuk mültecilerden, %47,9’luk bölümü de yetişkin mültecilerden oluşmaktadır.⁶ Suriye’den Türkiye’ye gelen 1 milyon 622 bin mültecinin %53,3’lük çoğunluğu çocuklardan oluşmaktadır.⁷

UNHCR’nin Türkiye istatistiklerine göre Türkiye’ye Afganistan, Irak, İran, Somali gibi ülkelere gelen kayıtlı 55.546 mülteci ve sığınmacının (Suriyeliler hariçtir) %35’i çocuklardan oluşmaktadır.⁸

1

¹<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10183899/Syria-refugee-crisis-as-bad-as-Rwanda-genocide-UN-says.html>

2

²UNHCR, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

3

³Çalışma boyunca, hukuki statüsünden bağımsız yaşadığı ülkeden kaçmak zorunda kalmış tüm kişiler için mülteci tanımı kullanılacaktır.

4

⁴<http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR44/017/2014/tr/52e6eb35-e451-498e-a200-0eebd2e294a9/eur440172014tr.pdf>

5

⁵UNHCR, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

6

⁶UNHCR, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

7

⁷UNHCR, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>

8

⁸UNHCR Türkiye, [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr\(14\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr(14).pdf)

Aralık 2014 İtibariyle UNHCR Türkiye İstatistikleri*

31.12.2014 İtibariyle Kayıtlı Mülteci ve Sığınmacıların Yaş, Cinsiyet ve Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKE	0-4		5-11		12-17		18-59		60 +		TOTAL
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	
AFGANİSTAN	271	271	740	806	653	1043	2227	3845	80	116	10052
İRAN	233	246	381	443	275	367	3008	4718	85	80	9836
İRAK	1007	1059	1750	1926	1230	1625	5266	7270	410	404	21947
SOMALI	82	106	179	190	195	238	878	772	21	22	2683
DIĞERLERİ	569	675	804	919	644	751	3031	3354	137	144	11028
TOPLAM K/E	2162	2357	3854	4284	2997	4024	14410	19959	733	766	
GENEL TOPLAM	4519		8138		7021		34369		1499		55546

Kaynak: UNHCR 14.01.2015

Türkiye, yakın döneme dek mültecilerin pek çoğu açısından sadece AB ülkelerine ve Amerika, Kanada'ya yasal ya da yasal olmayan geçişler için kullanılan bir hattı. Ancak giriş yapılmak istenen bölge ve ülkelerin sınır rejimlerinde ortaya çıkan değişimlerden sonra, Türkiye, mülteciler açısından bir son durak haline gelmeye başlamıştır.

Avrupa Birliği sınırlarına giriş için mülteciler tarafından kullanılan pek çok nokta bulunuyor. Ancak AB bünyesinde, özellikle Türkiye ve Güney Avrupa ülkelerinden yapılan girişlerin önlenmesine yönelik özel çalışmalar yürütülmektedir. Bu noktaları giriş için kullanan mülteciler genellikle İran, Irak, Afganistan, Suriye, Orta Asya ülkeleri ve Kuzey Afrika ülkeleri vatandaşlarıdır. AB sınır güvenliği için harcanan paranın önemli bir bölümü bu yönlerden gelen göçü engellemek ya da kontrol etmek üzere harcanmaktadır. Yüksek teknolojik yöntemlere ve şiddete başvurarak engelleyen ve kontrol altına almaya çalışan yeni bir göç rejimi oldukça uzun zamandır iş başında bulunuyor.

Sınır güvenliğinin artmasının ve genişlemesinin en önemli sonucu, her seferinde mültecilerin daha yüksek riskler almalarıdır. Bu risklerden biri de ölümdür. Bununla birlikte denetim arttıkça sınır geçme faaliyetinin kendisi giderek uluslar arası bir şebekeyi gerektirmekte ve sınır geçmek her geçen gün daha yüksek fiyatlara satılan bir "hizmete" dönüşmektedir. Sınır geçme faaliyeti oldukça uzun zamandır bireysel olarak gerçekleştirilen bir faaliyet olmaktan çıkmış, kayıt dışı olarak önemli bir rant ve ihlal alanına dönüşmüştür.

MÜLTECİLER VE HAK ÖRGÜTLERİ:

Sınırı geçmeden önce birer vatandaş olan insanlar, sınırı geçmeyle birlikte ya tüm haklardan mahrum bir "kaçığa" ya da son derece kısıtlı haklara sahip bir mülteci/sığınmacıya dönüşürler. Sınırı geçtikten sonra yasal statü edinemeyenler ya da kısıtlı statülandırılanlar açısından en önemli sorunlar hak arama/hak iddia etme alanında ortaya çıkmaktadır. Ana akım insan hakları anlayışında, haklar, asıl olarak vatandaş olarak kabul edilenler için düzenlenmiştir. Vatandaş olmayanların örtük biçimde dışlandığı bu anlayışın, uluslar arası göçün yoğunlaştığı ve çeşitlendiği 90'lı yıllar ile birlikte, her yönüyle sorunsallaştırılması gerekmektedir. Vatandaşlığın yitirilmesiyle birlikte, siyasal hayata tam anlamıyla katılım, hakları kazanmak ve genişletmek için yasal zeminde siyasal faaliyetlerde bulunmak neredeyse imkânsız hale gelmektedir.

Mültecilere yönelik faaliyetler yürüten örgütlenmeler de çoğu kez mültecileri toptan değerlendirmelerle analiz etmeye kalkışmakta, kadın mültecilerin yanı sıra çocuk ve LGBTİ

mültecilerin özel olarak deneyimledikleri sorunlar da bu toptancı analizlerde kaybolup gitmektedir.

Mülteci Çocuklar

Türkiye’de bulunan göçmen çocuklar arasında aileleriyle gelmiş çocukların yanı sıra, refakatsiz çocuklar da bulunmaktadır. Mülteci çocuklar, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) “hassas gruplar” altında saydığı gruplardandır.

Türk mevzuatında mülteci tanımlamasında yaş sınırlaması olmadığı gibi, yetişkin ya da çocuk olma gibi bir ayırım da yapılmamıştır. Yetişkinlere uygulanan prosedürün aynısı çocuklar için de geçerlidir. Ailelerinin refakatindeki çocukların statüsü, ebeveynlerinin statüsüne bağlıdır.

Çocuk ebeveynlerinden ikisi ya da birisiyle birlikte gelmişse statüsü ebeveynine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Ebeveyni ile birlikte olan çocukla mülakat yapılmamakta, çocuğun durumu ayrıca incelenmemektedir. Anne ya da babanın mültecilik talebi kabul edildiğinde çocuk da otomatik olarak mültecilik statüsünü kazanmaktadır. Çocuğun yanında hiçbir refakatçisi yoksa çocuğun başvurusu bağımsız olarak alınmakta ve değerlendirilmektedir. Ancak bu çocuklarda öncelikle aile birleşmesi yoluna başvurulmaktadır.

Türkiye’de mültecilerin karşılaştıkları zorluklardan en çok etkilenenler, tabii ki çocuklardır. İyi beslenememekte, sosyal izolasyon ortamında büyümekte, anne-babaları artan psikolojik rahatsızlıklarını onlara yansıtmakta, hastalandıklarında uygun tedavi görememekte, kayıt dışı çalışmaya itilmekte, cinsel istismara uğramakta, eğer anne-babalarının ikameti yoksa, eğitim hakkında faydalanamamaktadırlar.

Bu çerçevede çocuk mültecilere ilişkin koruma ve hakların oldukça kısıtlı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Statü verilmeyen anne babanın çocuğunun kısmen de olsa belli bir yasallık çerçevesinde hakları olabilmektedir. Ancak, yasal statüde herhangi bir değişikliğin olmadığı durumlarda 18 yaş ile birlikte çocuk mültecilere yönelik koruma mekanizmaları kısmen ya da tamamen devre dışı kalabilmektedir.

Mülteci çocuklar, evlendikleri/evlendirildikleri andan itibaren çocuk hakları sözleşmesinde yer alan belli haklardan ve özel koruma mekanizmalarından faydalandırılmamaktadır. Çocuk hakları sözleşmesinde 18 yaş temel ölçüt olarak alındığı halde, çocukların evliliği durumunda, bu sözleşmede tanınan hakların deneyimlenmesi mümkün olmamaktadır. 16 yaşında evlendirilmiş mülteci bir çocuk, çocuk hakları sözleşmesindeki pek çok koruma mekanizmasından doğrudan dışlanmakta ve mülteci, sığınmacı gibi bir yasal statü edinmesi giderek zorlaşmaktadır.

Türkiye’de Mülteci Çocuklar Korunmasız Halde

-5-12 yaş arası çocuklar ailenin geçimini sağlamak için sokaklarda para topluyor. Bu çocuklar sokaklarda her türlü istismar riski altında ve korunmasız durumda.

-Mülteci çocuklar, sağlıksız barınma koşulları içerisinde yeterli beslenemedikleri ve önleyici sağlık hizmetlerinden faydalanamadıkları için sık hastalanıyor.

-Çocuklar herhangi bir eğitim hizmeti ve yaşadıkları travmayı rehabilite edecek psikososyal destek hizmeti alamıyor.

-Mülteci çocukların büyük bir çoğunluğu gündelik ve kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kalıyor. Bazı durumlarda ücretlerini alamıyor ve bu mağduriyetin giderilmesi için nereye başvurabileceklerini bilmiyor.

-Kayıt dışı çalıştırılan mülteci çocuklar ağır bir emek sömürsü altında yaşamaya çalışıyor.

Mülteci Kadınlar

Son yirmi yıldır mültecilerin neredeyse yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar, savaştan, şiddetten ve yoksulluktan kaçmak ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek umuduyla yaşadıkları yerleri bazen aileleriyle birlikte bazen de tek başlarına terk etmek durumunda kalmaktadırlar. Ancak yaşadığı ülkeden çıkış kadınlar için her zaman büyük riskler barındırmaktadır. 20'den fazla ülkede kadınların pasaport almak için kendi başlarına başvuruda bulunmalarına izin verilmezken, Myanmar, Suudi Arabistan ve Svaziland gibi ülkeler, kadınların ülkeden çıkışlarını da kısıtlamıştır.

Gelişmekte olan ülkelere göç eden daha düşük vasıflı kadınların istihdam piyasasında bulabildikleri olanaklar ise daha çok ücretli ev işleri, bakıcılık ve kayıt dışı işler gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu kadınlar, sosyal güvenlik hakları olmayan düşük ücretli işler ve toplumsal mağduriyetlerini pekiştiren kısıtlı kariyer fırsatları karşısında kendilerini kapana kısılmış bir durumda bulabilmektedir. Savaş, şiddet ve yoksulluğun sonucu yaşadıkları yerden ayrılmak durumunda kalan kadın göçmenler gittikleri yerde, var olan psikolojik travmaların derinleşmesi, yoksulluğun, ayrımcılığın ve kadına yönelik şiddetin artması ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Taciz ve tecavüz suçunu işleyen işveren, esnaf, komşu, kamp görevlisi, kolluk gücü vb. çoğu kez cezasız kalmakta hatta bu vakalar çoğunlukla adalet mekanizmalarına bile taşınmamaktadır. Cinsel taciz hem Türk Ceza Kanunu'nda hem de CEDAW gibi Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmelerde bir suç olsa da mülteciler tüm bu haksızlığa karşı polise başvuramamakta, çünkü sınır dışı edilmekten korkmaktadırlar. Dolayısıyla kadınların ve genel olarak göçmenlerin haksızlığa uğradıklarında başvurabilecekleri güvenilir bir mekanizma bulunmamaktadır. Cinsel şiddet gören kadın mültecilere yönelik koruma mekanizmalarının yaratılması, var olan mekanizmaların çalışmasının önündeki engellerin derhal kaldırılması gerekmektedir.

Mültecilerin ve özellikle mülteci kadınların ihtiyaç duydukları konularda başvurabilecekleri çok dilli danışma merkezleri kurulmalı, sosyal hizmetler mülteci kadın ve çocukların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmelidir. Mülteci kadınların nitelikli kamusal hizmetlere ücretsiz erişimi, başta kamu sendikaları olmak üzere tüm demokratik kitle örgütlerinin ciddi biçimde uğraş vermesi gereken konular arasındadır.

LGBTİ Mülteciler

Gey, lezbiyen, biseksüel, trans ve interseksler (LGBTİ) Birleşmiş Milletler açısından "hassas gruplar" kategorisine girmekte ve bu yüzden başvuruları geçtiğimiz birkaç yılda en hızlı değerlendirilen grup olma özelliğini taşımaktadır. Birçok LGBTİ iltica/sığınma başvurusu sahibinin başvurusu bir buçuk, iki yıl içerisinde sonuçlanabilmektedir. Ancak diğer sığınmacılar ve başvuru sahipleri LGBTİlerin başvurularının daha erken kabulüne nefretle yaklaşabilmektedirler. Dolayısıyla LGBTİ mülteciler Türkiye'de yalnızca vatandaşlar veya idare tarafından değil, diğer iltica/sığınma başvurusu sahibi gruplardan da ayrımcı tavırlar görebilmektedirler.

Sığınma başvurusu sahipleri, Türkiye, İran ve İslami rejimle yönetilen diğer pek çok ülkeden gelen LGBTİler için en yakın sığınma durağıdır. Türkiye'de yaşayan iltica/sığınma başvurusu sahibi LGBTİler en çok Eskişehir, Kayseri, Nevşehir, Isparta, Van, Yozgat gibi illere dağılmış durumdadır. Genelde İç Anadolu bölgesinde yerleşen LGBTİlerin başvuruları diğer başvuru sahiplerinkinden daha hızlı değerlendirilse de, LGBTİler kaldıkları yerlerde şiddete, tacize,

aşağılanmaya, küçük düşürülmeye maruz kalmaktadırlar. Kayseri'de dışarı çıkabilseler de, Nevşehir'de yalnızca imza için sokağa adım atabilmekte, onda da tacize maruz kalmaktadırlar. LGBTİlerin sokakta gördükleri şiddet hakkında polise yaptıkları suç duyuruları çoğunlukla karakolda dikkate alınmamakta ve bu nedenle bu kişiler şikayetlerini geri çekmek zorunda kalmaktadırlar.

Sınırı geçmeye çalışırken yakalanan mültecilerin arasında özellikle kendi ülkelerindeki ayrımcılıktan kaçan LGBTİ göçmenler, çeşitli anlaşmalar hiçe sayılarak pek çok ülkede gözaltı odalarına kilitlenmektedirler. Gözaltı süresince cinsel tacizlerin yanı sıra, sağlık taleplerinin yerine getirilmemesi, uzun dönemli alıkoymalar gibi pek çok hak ihlalleri de söz konusu olabilmektedir. Çeşitli ülkelerde sınırı yasa dışı olarak geçip gözaltına alınan LGBTİ mültecilerin gözaltı süresince cinsel tacize uğrama olasılığının diğer mültecilere kıyasla 15 kat daha fazla olduğu belirtilmektedir. Genel olarak mültecilerin hizmet alabileceği mekanizmalar son derece sınırlı iken LGBTİ realitesinin tanınmadığı Türkiye'de LGBTİ mültecilerin sorunları daha da az görünür durumdadır. LGBTİler sağlık hakkına da diğer başvuru sahiplerine kıyasla daha zor ulaşmaktadırlar. İran'da cinsiyet değiştirerek Türkiye'ye sığınan trans bireylerin tedavi olma zorunlulukları Türkiye'de mültecilerin sağlık hakkına erişimleri ile ilgili mevzuatın katılığında tıkanıp kalmaktadır.

MÜLTECİLERİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ BELİRLEYEN MEVZUAT

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Sözleşme 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanmış ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde onaylamıştır. Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde bu konudaki deklarasyonunu açıklarken sözleşmenin kapsamını "Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle" şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade etmiştir. Böylece Türkiye 1951 Sözleşmesini "coğrafi sınırlama" ile kabul etmiştir. Türkiye buradaki Avrupa sözcüğünü daha sonra Avrupa Konseyi üye ülkeleri⁹ olarak tanımlamıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

1967 yılında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1951 Sözleşmesi'nde bazı değişiklikler öngören Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Ek Protokol'ü (1967 Protokolü ya da New York Protokolü) New York'ta kabul etmiştir.

1967 Protokolü'nün Sözleşmeye getirdiği en önemli düzenleme; Sözleşme'deki mülteci tanımında yer alan "*1 Ocak 1951' den önce meydana gelen olaylar sonucunda*" ifadelerinin çıkarılarak zamansal sınırlama kaldırılması fakat coğrafi sınırlama ülkelerin tercihine bırakılmasıdır. Türkiye, Bakanlar Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile Protokole katılmıştır. Ancak 1951 Sözleşmesi ile getirdiği coğrafi kısıtlamayı kaldırmamış ve günümüze kadar muhafaza etmeye devam etmiştir.

Türkiye'nin dışında Monako, Madagaskar ve Kongo da Cenevre Sözleşmesinin coğrafi sınırlamasını sürdürmeyi seçmişlerdir. Ancak Madagaskar ve Kongo menşe ülke ayrımına gitmeden mültecilere uluslararası koruma sağlama yükümlülüğü getiren 1969 tarihli Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesine taraftır.¹⁰

⁹Almanya, Andorra, Arnavutluk, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, GKRY, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_tr.mfa

Türkiye'nin Sözleşmeye coğrafi kısıtlama ile taraf olması teorik olarak Avrupa Konseyi üye ülkeleri dışından gelip Türkiye'ye sığınanlara mülteci statüsü tanımayacağı anlamına gelmektedir. Bunun yerine sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü alabilecek Avrupalı olmayan kişileri "şartlı mülteci" olarak tanımlamakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar bir koruma sağlamaktadır.

Sözleşmenin onayından bu güne yaklaşık 40 kişi mülteci statüsü almış, yüz binlerce Avrupalı olmayan kişi Türkiye'ye sığındığında kalıcı bir uluslararası koruma olan mülteci statüsünden mahrum bırakılmıştır. Afganistan, Irak, İran, Sudan, Somali başta olmak üzere Avrupalı olmayan yaklaşık 100 bin kişi Türkiye'de işlemlerinin sonlanmasını, şartlı mülteci statüsünü almayı ve Birleşmiş Milletler tarafından mülteci kabul eden bir ülkeye sevk edilmeyi beklemektedir. Yaklaşık 10 yıl süren bekleme sürecinde bu kişiler çalışma izni olmadan, yardımlarla hayatta kalmaya çalışmaktadırlar.

Nisan 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. Maddesi "Geçici Koruma" tanımını yapıyordu. Fakat kanuna göre geçici koruma rejiminin ayrıntıları bir yönetmelikle belirlenecekti. Nihayet 2014 yılının Ekim ayında Geçici Koruma Yönetmeliği yayınlandı ve Suriye'den gelen mültecilerin Geçici Koruma kapsamına alındıkları yönetmelikte belirtildi. Böylece Suriye'den gelen mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin mevzuat yapılmış oldu.

TÜRKİYE'DE GÖÇ MEVZUATINDAKİ TEMEL KAVRAMLAR:

Başvuru sahibi:

Uluslararası koruma (mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma) talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişidir.

(YUKK¹¹ 3/d Maddesi)

Mülteci:

Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde meydana gelen olaylar nedeniyle;

- ırkı,
- dini,
- tabiiyeti,
- belli bir toplumsal gruba mensubiyeti
- siyasi düşüncelerinden dolayı

zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız¹² kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.

¹¹Uluslararası Af Örgütü, İki Arada Bir Derede Türkiye'deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor Rapor, Syf:5, http://www.amnesty.org.tr/uploads/Docs/986_multeciraporu936.pdf

11

¹²Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu

12

¹³Vatansız, kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak kabul edilmeyen kişidir. 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 15. Maddesinde herkesin bir vatandaşlığa hakkı olduğu ve hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından ve veya vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılmayacağı belirtilmiş ve vatandaşlığın temel bir hak olduğu kabul edilmiştir.

Türkiye’de Mülteci statüsünün kapsamında, sadece Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden Türkiye’ye gelen yabancılar bulunmaktadır. Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışından gelenler Şartlı Mülteci statüsü kapsamına girmektedir.

Şartlı Mülteci:

Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışında meydana gelen olaylar sebebiyle;

- ırkı,
- dini,
- tabiiyeti,
- belli bir toplumsal gruba mensubiyeti
- siyasi düşüncelerinden dolayı

zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.

(YUKK 62. Madde)

İkincil Koruma:

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak

olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir. İkincil Koruma statüsünün kısıtlayıcı bir kapsamı yoktur. Yasadaki şartları taşıyan tüm yabancılar bu koruma kapsamına alınabilir.

(YUKK 63. Madde)

Geçici Koruma:

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(YUKK 91. Madde)

Geçici Koruma; “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslar arası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan yabancılara sağlanan korumadır.”

(Geçici Koruma Yönetmeliği 3/f)

Geçici Koruma Yönetmeliğinin Geçici 1. Maddesinde genel ifade ile “Suriye’den gelenler” olarak tanımlanan grup Geçici Koruma kapsamına alınmıştır. Kobanê’den gelenler de Suriye’den geldikleri için Geçici Koruma kapsamındadır. 2014 yılı sonu itibariyle Şengal’den gelenlerin geçici koruma kapsamına alındıklarına dair bir bakanlar kurulu kararı olmadığı için Irak/Şengal’den gelenler ile Kobanê’den gelenlerin hukuki statüleri farklıdır:

“28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunsalar dahi geçici koruma altına alınır. Geçici Korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslar arası koruma başvuruları işleme konulmaz.”
(Geçici Koruma Yönetmeliği / Geçici Madde1-1)

Suriyelilerin Türkiye’de eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişebilmeleri için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlükleri (Valilikler) tarafından kayıt altına alınmalı ve kendilerine yabancı kimlik numaralarının yer aldığı geçici koruma kimlik kartının verilmesi gerekmektedir. Kayıt işlemleri yapılmayan Suriyeliler yalnızca acil sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler.

Misafir: Uluslararası koruma bulmak amacıyla Türkiye’ye gelen Suriyeliler için devlet erkani, basın yayın emekçileri ve yerel halk tarafından sıklıkla kullanılan **misafir** tanımı hiçbir yasal düzenlemede ve uluslararası sözleşmede kullanılan bir tanım değildir. Misafir tanımı devletlerin kendilerine sığınan kişilere hukuki bir statü vermek istememelerinden, böylelikle hukuki yükümlülüklerinden kaçmak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Misafir kavramının hiçbir yasal statüsü ve yasal güvencesi yoktur.

IRAK/ Şengal'den gelenlerin durumu:

12 Şubat 2015 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından “Irak Uyruklu Yabancılarla İlgili Yapılacak İş ve İşlemler” başlıklı yeni bir genelge yayınlanmıştır. Bu genelge Irak’tan Türkiye’ye sığınanlarla ilgili önemli düzenlemeler içermektedir. Genelgede Türkiye’de yaşayan Iraklıların sağlık, eğitim, çalışma gibi hizmetlere erişimlerinde aksaklıkların olduğu ve bu ihtiyaç üzerine yeni bir düzenlemenin yapıldığı vurgulanmaktadır. Iraklıların “geçici koruma rejimi” altında olmadıkları ise genelgede yeniden vurgulanan bir noktadır. (<http://www.amnesty.org.tr/icerik/37/1504/icisleri-bakanligi%E2%80%99nin-yeni-genelgesi-irak%E2%80%99tan-gelen-multecilerin-haklara-erisimini-kolaylastirabilir>)

Genelgede Irak’tan Türkiye’ye sığınanlara ilişkin üç farklı işlem yapılabileceği öngörülmektedir;

- Ülkesine gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere gerekli kolaylığın sağlanması
- Ülkesine geri dönemeyeklere 6458 sayılı kanunda düzenlenen “insani ikamet izni” verilmesi
- 6458 sayılı kanunda düzenlenen uluslararası koruma başvurusu (şartlı mülteci) yapmak isteyenlerin başvurularının alınması

2014 Mayıs ayından şu ana kadar “98” ile başlayan yabancı tanıtım belgesine sahip Iraklılar uluslararası koruma veya geçici koruma rejimine dahil olmadıkları için sağlık giderleri AFAD veya SGK tarafından karşılanmıyordu. Yalnızca acil sağlık hizmetleri ücretsiz olarak karşılanabiliyordu. Bu genelge ile ise uluslararası koruma başvurusunda bulunacak Iraklılara verilecek “uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik kartı” ve “99” ile başlayan yabancı kimlik numarası ile SGK’ya kayıtlarının yapılıp sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma imkanı tanınmasının önü açılmıştır.

Yine bu genelgeyle, Türkiye'deki okullara kayıt yaptırmak isteyen çocukların resmi kayıtlarının alınması mümkün olacaktır.

İnsani ikamet izni alacak Iraklıların ise temel ihtiyaçlarının kendileri tarafından karşılanması gerekmektedir.

Genelge ile Iraklılara sunulan “gönüllü geri dönüş”, “insani ikamet izni” ve “uluslararası koruma başvurusu” seçeneklerinin tümü çeşitli hak ve yükümlülükleri beraberinde getirmektedir. Bu hak ve yükümlülükler 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

TÜRKİYE'YE SİĞINANLARIN SAĞLIK HAKKI

Türkiye'ye sığınanlar arasında sürekli tedavi gerektiren hastalıklara sahip bireyler, hamile kadınlar, engelliler, küçük çocuklar ve yaşlılar da bulunmaktadır. Genel olarak barınma ve hijyen koşulları ile yetersiz beslenme hastalık riskini artıran etkenlerdir. Kaldı ki çok sayıda kişinin aynı evde barındığı düşünülürse herhangi bir salgın hastalığın hızla yayılma riski daha yüksektir. Göçmenlerin bir kısmı buldukları kentlerde parklarda veya derme çatma çadırlarda barınmaya çalışmaktadır. Kiralanan evler çoğunlukla yeterli hijyen ve sağlık koşullarını taşımamakta buna rağmen sığınmacılara yüksek bedellerle kiralanmaktadır. Isınma ve kışlık giyecekler gibi temel ihtiyaçlar yanında çok sayıda insanın birlikte yaşamak zorunda kalmasından dolayı bulaşıcı hastalıklar çok daha yaygın görülmektedir.

Başvuru Sahibi, Mülteci, Şartlı Mülteci ve İkincil Koruma Statüsü Sahiplerinin Sağlık Hakları:

Başvuru sahipleri, Mülteciler, Şartlı Mülteciler ve İkincil Koruma Statüsü kapsamındaki GSS (Genel Sağlık Sigortası) kapsamında sağlık hizmetlerine erişimleri mümkündür. Ödeme gücü olanların primleri kendileri tarafından, ödeme gücü olmayanların ise primleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmaktadır. Genel Sağlık Sigortası kapsamında olanlar SGK ile sözleşmeli tüm kamu ve özel hastanelerden diledikleri zaman sağlık yardımı alırlar. Bu kapsamda sağlık hizmetlerine erişebilmeleri için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlükleri (Valilikler) tarafından kayıt altına alınmalı ve kendilerine yabancı kimlik numaralarının yer aldığı bir kimlik kartının verilmesi gerekmektedir. Kayıt işlemleri yapılmayanlar yalnızca acil sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler.

Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden;

a) Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir.

b) Sağlık güvencesi veya ödeme gücünün bulunduğu veya başvurunun sadece tıbbi tedavi görmek amacıyla yapıldığı sonradan anlaşılanlar, genel sağlık sigortalılıklarının sona erdirilmesi için en geç on gün içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilir ve yapılan tedavi ve ilaç masrafları ilgililerden geri alınır. (YUKK 89/3. Madde)

Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Sağlık Hakkı:

Geçici Koruma kapsamındakiler yani Suriye'den gelen mültecilerin gerek kamp içi gerekse de kamp dışında sağlık hizmetlerine erişimleri yasal olarak mümkündür. Geçici korunanlar acil ve zorunlu haller dışından özel hastanelerden hizmet alamazlar. Ancak devlet hastanelerinden sağlık hizmeti alabilirler. Hizmet bedelleri AFAD tarafından karşılanır. Bu kapsamda sağlık hizmetlerine erişebilmeleri için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlükleri (Valilikler) tarafından kayıt altına alınmalı ve kendilerine yabancı kimlik numaralarının yer aldığı bir kimlik kartının verilmesi gerekmektedir. Kayıt işlemleri yapılmayanlar yalnızca acil sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler.

Sağlık hizmetleri

MADDE 27- (1) Aşağıda belirtilen sağlık hizmetleri geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır.

a) Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulabilir. Sağlık merkezinin bulunması halinde, yeterli sayıda ambulans ve sağlık personeli bulundurulur.

b) Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz.

c) İkinci ve üçüncü basamakta sunulan sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık hizmeti bedelleri; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçemez.

ç) Sunulan sağlık hizmeti bedeli, Sağlık Bakanlığı kontrolünde, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından ödenir.

d) Geçici korunanlar acil ve zorunlu haller dışında, özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramazlar.

e) Bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşılar yapılarak her türlü önlem ve tedbir alınır.

f) Üreme sağlığıyla ilgili olarak yetkili personel tarafından bilgilendirme yapılır ve destek faaliyetleri yürütülür.

g) Kişisel veya toplu kullanım alanlarının sağlığa uygunluğu kontrol edilerek, tespit edilen aksaklıkların giderilmesi ve geçici barınma merkezlerinin bulunduğu çevre koşullarının sağlık açısından uygun hale getirilmesi sağlanır.

ğ) Geçici korunanlar arasında madde bağımlılığı veya psikolojik sorunları olduğu tespit edilenler hakkında sağlık kurumuna nakli de içerebilecek şekilde gerekli tedbirler alınır.

h) Çocuklara yönelik gerekli aşıların yapılması amacıyla gerekli tedbirler alınır.

ı) Barınma merkezleri oluşturulurken gerekli olan uygun fiziki donanım kurulur ve Sağlık Bakanlığına teslim edilir.

(2) Geçici korunanlara sağlık hizmetlerine ilişkin olarak yapılan yardımlar Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda yürütülür.

(3) Aşı ile koruyucu sağlık hizmetleri sunumunun gecikmeksizin ve sürekli uygulanabilmesi için geçici korunanların kimlik beyanı ve tespiti yapılarak, adres değişiklikleri ivedilikle Sağlık Bakanlığına bildirilir.

(4) Sınırı ilk geçişlerinde ve acil durumlarda, henüz kayıt işlemlerini tamamlamamış olan bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılara, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kimlik bilgilerine göre işlem yapılır.

(5) Geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 3/1/2014 tarihli ve 28871 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Türkiye Afet Müdahale Planında da belirtilen geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetlerde destek çözüm ortakları ile yürütülür.

(6) Bu madde kapsamında sağlanacak temel ve acil sağlık hizmetlerine karşılık olarak sağlık hizmet sunucularına bir bedel ödenmesinin zorunlu olması halinde; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan birim fiyatları geçecek veya daha düşük iskontoyu içerecek şekilde fiyat uygulaması yapılamaz. Aşılar hariç olmak kaydıyla bu madde kapsamına girenlere Sosyal Güvenlik Kurumunca bedeli karşılanmayan sağlık hizmetleri kapsamında sağlık hizmeti verilemez.

(Geçici Koruma Yönetmeliği 25. Madde)

TÜRKİYE'YE SİĞINAN YABANCILARIN EĞİTİM HAKKI

Dünyadaki mülteci nüfusunun yaş oranlarına benzer olarak Türkiye'ye sığınan yaklaşık 2 milyon Suriye'den gelen geçici koruma altındaki yabancıların ve yine Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma gibi uluslar arası koruma altındaki yabancıların büyük bölümü temel eğitim ihtiyacı olan

çocuklardan ve gençlerden oluşmaktadır. Kendi ülkelerinden eğitime başlamadan veya eğitimlerini sonlandırarak Türkiye'ye sığınan çocukların ve gençlerin en önemli sorunlarından biri de eğitim hizmetlerine erişimdir.

2014 Nisan ayında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu ve yine 22 Ekim 2014 yılında yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği eğitim hizmetlerine erişim ile ilgili düzenlemelere yer vermiş, böylelikle eğitim hakkı yasal güvence altına alınmıştır. Bu yasal düzenlemelerden önce eğitim hizmetlerine erişim kamu kurumları tarafından yayınlanan çeşitli genelgelerle düzenlenmeye çalışılmıştır. Fakat ne yazık ki Türkiye'ye sığınanlar için etkili bir eğitim hizmeti sistemi kurulamamıştır.

Türkiye'nin; taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, Anayasa ve yasalara göre Türkiye'ye sığınmış tüm çocuklara ve gençlere eğitim hizmeti sunma sorumluluğu bulunmaktadır.

Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanır. (YUKK 89. Madde)

Eğitim hizmetleri
MADDE 28- (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Milli Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür. Bu kapsamda; a) 54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere okul öncesi eğitim çağındaki 36-66 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim hizmeti verilebilir. b) İlköğretim ve ortaöğretim çağındakilerin eğitim ve öğretim faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığının ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülür. c) Her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebilir. (2) Geçici korunanların ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle ilgili usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenir. (3) Bu Yönetmelik kapsamında ülkemizde eğitim alan yabancılara, aldıkları eğitimin içeriğini ve süresini gösteren belge verilir. Farklı müfredatta eğitim alınmış ve belgelendirme yapılmış ise bu belgeler, Milli Eğitim Bakanlığı veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının ilgili birimleri tarafından değerlendirilir ve uygun bulunan seviyelere denklikleri yapılır. (4) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleriyle ilgili diğer usul ve esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir.

(Geçici Koruma Yönetmeliği 28. Madde)

AFAD'ın Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile birlikte gerçekleştirdiği anket çalışmasına göre Suriyelilerin çocuklarından kamplarda kalanların %83'ü, kampların dışında kalanların ise %14'ü okula devam edebilmektedir. Türkçe bilen çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı okullarda okuyabilirken, on binlerce çocuk ise eğitimini Suriyelilerin kendi çabalarıyla açtığı resmi olmayan okullarda sürdürmektedir. Türkiye'de kamplar dahil Suriyeli çocuklar için eğitim veren 184 okul bulunmaktadır. Suriyeli çocuklar için eğitim veren okullar İstanbul dışında Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Mersin, Batman, Hatay, Adana, Osmaniye, Kahramanmaraş, Kilis ve Bursa'da bulunmaktadır.

Türkiye'de anadilde eğitim hakkı devlet okullarında halen mümkün olmadığı için Türkiye'ye sığınan tüm yabancılar (statüsü fark etmeksizin) devlet okullarına gitmeleri halinde Türkçe eğitim görmek zorunda kalmaktadır. Özel okullar dışında mültecilerin kendi dillerinde eğitim yapacak devlet okulu bulunmamaktadır.

TÜRKİYE'YE SİĞINAN YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI

Türkiye'ye sığınma amacıyla gelen yabancıların yasal çalışma imkanı bulması oldukça zor olduğundan, ülkemizde ve başka pek çok ülkede göçmenler kayıt dışı çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Hayatta kalabilmek amacıyla kötü çalışma ve yaşam koşullarına razı olan mülteciler işverenler tarafından ucuz iş gücü olarak çalıştırılmakta ve emek sömürüsüne maruz bırakılmaktadırlar. Yasal güvencelerden yoksun çalışan mülteciler, istismara açık bir çalışma hayatını tercih etmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınların daha yoğun biçimde çalıştığı evde bakım ve diğer hizmet sektörlerinde kendilerini cinsel istismardan koruyacak ve cinsel istismarın yaşanmamasını sağlayacak yasal mekanizmalardan yoksun kalmaktadırlar.

Mülteciler Düşük Ücretlere Çalışmak İstememekte, İşverenler Onları Bu Düşük Ücretlere Mecbur Etmektedir!

İşverenler vatandaş olan işçiler için bile yasal yükümlülüklerinden kaçarken mülteci işçiler tam anlamıyla insanlık dışı koşullarda çalışmaya mecbur bırakılmaktadırlar. Mültecilere daha düşük ücretler ve daha uzun çalışma saatleri dayatılmakta ve neredeyse hiçbirinin sosyal güvenlik hakkı bulunmamaktadır. Mülteciler işverenlerden alabildikleri düşük ücretin çok önemli bir bölümünü, kendilerine oldukça yüksek fiyattan kiralanılan evlere, odalara ve yataklara vermek durumunda bırakılmaktadır.

İş piyasasına erişimle ilgili olarak:

a) Başvuru sahibi veya şartlı mülteci, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabilir.

b) Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi, statü almasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilir. Yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklere ilişkin diğer mevzuatta yer alan hükümler saklıdır.

Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişiye verilecek kimlik belgesi, çalışma izni yerine de geçer ve bu durum kimlik belgesine yazılır.

c) Mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibinin iş piyasasına erişimi, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler ile istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik şartların gerekli kıldığı hâllerde, belirli bir süre için, tarım, sanayi veya hizmet sektörleri, belirli bir meslek, iş kolu veya mülki ve coğrafi alan itibarıyla sınırlandırılabilir. Ancak, Türkiye'de üç yıl ikamet eden veya Türk vatandaşıyla evli olan ya da Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için bu sınırlamalar uygulanmaz.

ç) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin çalışmasına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlığın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlenir.

(YUKK 89/4. Madde)

İş piyasasına erişim hizmetleri

MADDE 29- (1) Geçici korunanların çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlığın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenir.

(2) Geçici koruma kimlik belgesine sahip olanlar, Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda (il, ilçe veya köylerde) çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabilir.

(3) Yabancıların çalışmayacağı iş ve mesleklere ilişkin mevzuatta yer alan hükümler saklıdır.

(4) Geçici korunanlara verilen çalışma izinlerinin süreleri, geçici korumanın süresinden fazla olamaz. Geçici koruma sona erdiğinde, bu kapsamda verilen çalışma izni sona erer.

(5) Geçici korunanlara verilen çalışma izni, Kanunda düzenlenen ikamet izinleri yerine geçmez.

(Geçici Koruma Yönetmeliği 29. Madde)

SONUÇ

Sığınacak yer arama sürecinde insanlar güvenli bölgelere ulaşabilme konusunda kısıtlayıcı önlemlerle karşı karşıya bırakılmaktadır. Bazı durumlarda, mülteciler alıkonulmakta ya da hayatlarının, özgürlüklerinin ve güvenliklerinin tehdit altında olduğu bölgelere zorla geri gönderilmektedirler. Bazıları silahlı gruplar tarafından saldırıya uğramakta ya da zorla silahlı gruplara dahil edilmekte ve sivil çatışmalarda taraf olarak savaşmaya zorlanmaktadır. Hangi statüye sahip olursa olsun tüm mülteciler, aynı zamanda, ırkçı saldırıların da mağdurlarıdır.

Mültecilerin sorunları, sınırı geçtiklerinde, alıkonulma ve sorgulama dönemlerini içeren sığınma hakkı talep etmenin ilk evresinde sona ermez. Sığınma talepleri işleme alınırken veya mülteci statüleri belirlendikten sonra dahi, çok sayıda kısıtlama ve engelle karşı karşıya gelebilirler. Bazı durumlarda, mülteciler, kamplara mahkum edilir ve mahkeme ve yasal yardımdan mahrum bırakılırlar. Ek olarak, mülteciler, kendilerini çalışmayan, iş sahibi olamayan ya da toprak satın alamayan durumlarda bulabilirler. Aslında, zorla geri gönderilmedikleri çoğu yerde mülteciler, buldukları ülkelerdeki alçaltıcı hayat koşullarından ötürü ayrılma mecburiyetini hissedebilirler. Mülteciler, sığınma süreçleri öncesinde, sırasında ve sonrasında saygı duyulması gereken haklara sahiptirler. Mülteciler, uluslararası insan hakları sözleşmelerinde ifade edilen tüm hak ve temel özgürlüklere sahiptirler. Bu nedenle, mültecilerin korunması, daha kapsamlı bir insan hakları korunması bağlamında ele alınmalıdır.

Mültecilerin haklarının hayata geçmesi konusunda ısrarcı olma, onlara yönelik ihlalleri izleme ve önleme mekanizmalarının etkili işlemlerini sağlama konusunda baskı oluşturma ve denetim işlevleri büyük öneme sahiptir. Unutulmamalıdır ki insanın kendi ülkesinden isteği dışında ayrılması ve başka bir yerde yaşamak zorunda bırakılması çok zor bir durumdur ve bu çerçevede yeni bir yaşam kurmalarının kolaylaştırılması anlamında sahip oldukları hakların hayata geçmesi çok önemlidir.¹³